

3.4

ENDOGENÝ A EXOGENÝ ROZVOJ NA PRÍKLADE MIKROREGIÓNU POD MARHÁTOM

Eduard Donauer, Eva Rajčáková

V priebehu 20. storočia sa vplyvom výrazných politických a kultúrno-spoločenských udalostí, ako aj rýchleho technologického pokroku transformovali hospodársko-sociálne podmienky na globálnej, národnej aj regionálnej úrovni. Región je priestor, v ktorom sa mobilizuje miestny, endogénny, potenciál a zároveň je obmedzený vplyvmi diferencovanej štruktúry obyvateľstva či hospodárstva. Disparity, ktoré môžeme medzi regiónmi sledovať sú do značnej miery zapríčinené rôznou mierou aktivity miestnych subjektov, ich schopnosťou zapojiť sa do procesov, ktoré prebiehajú nezávisle od regiónu. Niektorým regiónom sa podarilo adaptovať na nové možnosti trhovej ekonomiky a naopak, niektoré regióny začali hospodársky upadať, pričom tento proces je sprevádzaný aj postupným vyľudňovaním a ďalšími sociálno-patogénnymi javmi.

V reakcii na zmenu dominantných prístupov vo filozofii a ekonómii sa vyvíjali aj teórie regionálneho rozvoja. V súčasnosti prevláda najmä eklektický prístup, ktorý čerpá z mnohých teórií vytvorených autormi v minulosti a hľadajúci ten najvýhodnejší priesečník v rámci prístupov k regionálnemu rozvoju. Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie (ďalej EÚ) v roku 2004 bol podmienený okrem iného aj harmonizáciou regionálnej politiky, cieľmi a prioritami európskej regionálnej politiky, ktorá je jednou z hlavných spoločných politík EÚ a zároveň bolo Slovensku umožnené čerpanie európskych prostriedkov na podporné opatrenia rozvojových programov. Aktuálnosť riešenia regionálnych problémov vychádza z prehľbovania regionálnych disparít ako dôsledku procesu transformácie ekonomík vyspelého sveta z industriálnej na vedomostnú a informačnú spoločnosť. Tento proces je sprevádzaný v posledných rokoch hospodárskou krízou a jej dôsledkami, ktorá sťažuje podmienky pri zakladaní nových výrobných kapacít, uvoľňovaní peňazí na výskum a vývoj či expanziu firiem. Základným predpokladom znalostnej ekonomiky je priaznivá vzdelanostná úroveň obyvateľstva, vysoký podiel pracovných miest s pridanou hodnotou najmä v terciálnom a kvartérnom sektore. Takéto podmienky sú pomerne ťažko splniteľné

z pohľadu vidieckych regiónov. Napriek tomu je nutné zamedziť prehľbovanie disparít, ktoré vedú k negatívnym procesom akými sú starnutie obyvateľstva a vysídľovanie, degradácia kultúrneho kapitálu a životného prostredia. Odpoveďou je endogénny regionálny rozvoj, ktorý prístupom „zdola nahor“ dokáže identifikovať a napomôcť k odstráneniu nežiaduceho javu zaostávania periférnych regiónov za účasti miestnych obyvateľov a s využitím miestnych zdrojov.

3.4.1 Regionálny rozvoj a regionálna politika

Hlavným cieľom regionálneho rozvoja je zlepšenie využívania a zvyšovanie potenciálu systematicky vymedzeného regiónu pomocou optimalizácie rozmiestnenia ekonomických a kultúrnych aktivít a využívania prírodných zdrojov. Predpokladaným dôsledkom tohto procesu je vyššia konkurencieschopnosť regionálnych výrobných subjektov, vyššia životná úroveň obyvateľstva a skvalitnenie životného prostredia. (Wokoun a kol., 2008)

Regionálna politika je cieľavedomá a koncepcná činnosť verejnej autority, ktorá sa prostredníctvom socioekonomických, finančných a politických nástrojov snaží o elimináciu negatívnych dôsledkov priestorovo nerovnomerného ekonomického vývoja a štrukturálnych zmien (Wokoun a kol., 2008). Jedná sa predovšetkým o nástroje iniciačné, napríklad dotácie a daňové úľavy, no aj regulačné v prípade hrozby prehustenia regiónu. Regionálnu politiku môžeme chápať ako súbor ekonomických, sociálnych a ekologických politík, pomocou ktorých sa dosahujú národné ciele: ekonomický rast, trvalo udržateľný rozvoj, kvalitné životné prostredie, sociálna a politická stabilita či rovnosť šancí pre obyvateľstvo. Regionálna politika je nevyhnutná pre korekciu nadmerného rozvoja centrálnych regiónov a stimuláciu rozvoja periférie, ktorá je schopná absorbovať rozvojové impulzy (Blažek, Uhlíř, 2011).

Regionálna politika má dve základné poňatia chápania. Prvým je tradičná regionálna politika, ktorá je prioritne zameraná na zmiernenie disparít medzi „problémovými“ a ostatnými regiónmi. Vychádza z exogénneho rozvoja a charakteristická je značnou centralizáciou, keďže stanovovanie problémových regiónov ako aj rozvojových stratégií je uskutočňované na centrálnej úrovni na základe výsledkov merania úrovne hospodárskeho rozvoja pomocou typického ukazovateľa ako je HDP regiónov. Posilňovanie hospodárskej výkonnosti v problémových regiónoch sa spravidla rieši prostredníctvom zmien v priestorovej lokalizácii ekonomických aktivít. Dôraz je kladený na opatrenia, ktoré povzbudzujú záujem priemyselných odvetví o vstup do regiónov s vysokou nezamestnanosťou, resp. povzbudiť záujem

pracovníkov opustiť tieto regióny prostredníctvom podpory medziregionálnej mobility pracovnej sily. Verejnými výdavkami sa podporujú investície a aktivity externých firiem, podnikajúcich či plánujúcich investície v problematických regiónoch. (Martin, 1985)

Naopak moderná regionálna politika podporuje endogénny rozvoj regiónov. Orientuje sa na problémy vzniknuté rýchlou reštrukturalizáciou a podporuje rozvoj inovácií. Namiesto medziregionálneho prerozdelenia a podpory externých investičných impulzov sa sústreďuje na mobilizáciu vnútorných zdrojov, skvalitnenie služieb a podporu malých a stredných podnikateľov. Vyznačuje sa silnou decentralizáciou až na lokálnu úroveň (Wokoun a kol., 2008).

V súčasnosti sa podporujú najmä eklektické prístupy regionálnej politiky, z neoliberalných prístupov sa zachovala podpora malých a stredných podnikateľov, z prístupov keynesiánskeho obdobia alokácia ekonomických subjektov v hnacích odvetviach či inštitúcií do zaostalých regiónov. Dominantný význam majú inštitucionálne prístupy (Blažek, Uhlíř, 2011). Koncept sietí kontaktov a regionálneho zakorenenia kladie dôraz na priestorové vzťahy medzi regionálnymi aktérmi, pričom sa zvyrazňuje potreba dôvery medzi subjektmi. Každý aktér je „zakorenený“ v sieti kontaktov, ktorá tvorí priestor na ekonomické transakcie (Granovetter, 1985). Zároveň je potrebné dodať, že nie je podstatné kvantitatívne hľadisko, teda počet subjektov, s ktorými má firma vytvorené vzťahy, ale za rozhodujúce možno považovať najmä kvalitatívne hľadisko sietí kontaktov. Určuje do akej miery sa prenášajú a zdieľajú spoľahlivé a strategické informácie a zdroje. Kvalita týchto sietí je rozdielna v závislosti na jednotlivých aktéroch, no pokiaľ nie sú dostupné potrebné inovácie či know-how nie je možné očakávať ani výrazný a dlhodobý rozvoj regiónu. (Malmberg, 1996)

Teória učiacich sa regiónov je pomerne nová, od 90. rokov 20. storočia sa prijal medzi odborníkmi z rôznych oblastí konsenzus, že vedomosti sú kľúčovou komoditou, ktorá stojí za procesom zvyšovania konkurencieschopnosti regiónov (Lundvall, Johnson, 1994). Neustála tvorba a implikácia inovácií do výrobného procesu sa netýka len nových technologicky vyspelých odvetví, ale má byť prítomná v každom z odvetví a na každom hierarchickom stupni firmy, pričom výnimkou nie je ani verejný sektor. Priestorová blízkosť subjektov neiniciuje automaticky učenie, potrebná je blízkosť kultúrneho a organizačného prostredia, čiže aktéri v rámci regiónu musia mať medzi sebou vytvorenú hustú sieť vzťahov, pomocou ktorých dochádza k výmene vedomostí. Dôležité je poznamenať, že učenie neprebíha len v rámci

územne aglomerovaných aktérov. Nutné je vybudovať siete aj so subjektmi na národnej a medzinárodnej úrovni, inak by mohlo dôjsť k prípadu, že nebude zaregistrovaná kľúčová inovácia, región sa zasekne v jednom bode vývoja a začne v porovnaní s globálnymi konkurentmi zaostávať a strácať svoju konkurencieschopnosť. Rozvoj inovácií a učenie sa nie je realizované v rámci jednej firmy, ale v kontexte vzťahov s inými subjektmi a prostredím, v ktorom sa nachádza. Typickými črtami učiacich sa regiónov sú:

- 1) *vhodná odvetvová štruktúra* - predpokladá sa, že v regióne by sa mali nachádzať firmy s podobným zameraním, čím sa podnecuje výmena a šírenie informácií a inovácií medzi nimi,
- 2) *technologická infraštruktúra* - existencia a podpora technologických a výskumných inštitúcií, ktoré podporujú spoluprácu vedy a výskumu a ich aplikácie do praxe,
- 3) *priaznivé kultúrne prostredie a inštitúcie v regióne*, ktoré sa má dosiahnuť prostredníctvom tzv. 4 „mäkkých“ charakteristík:
 - a) identifikácia (zdieľaná identita subjektov v regióne),
 - b) inteligencia (dostatočné množstvo informácií a schopnosť aktérov učiť sa),
 - c) inštitúcie (silné vzťahy medzi subjektmi).
 - d) integrácia (vertikálna integrácia subjektov v rámci distribučného reťazca a horizontálna integrácia medzi subjektmi v rovnakom odvetví)
- 4) *previazanosť a koordinácia* medzi inštitúciami (Cooke, 1995).

3.4.1.1 Prvky programového a inštitucionálneho zabezpečenia pre rozvoj vidieka

Proces transformácie v poľnohospodárskej prvovýrobe, technologický pokrok a zmeny v štruktúre hospodárstva po roku 1989 vyvolali odliv pracovných síl a následne aj vyľudňovanie vidieka. Pokiaľ sa aj objavili nejaké pokusy o zvrátenie tohto procesu, boli typicky sektorové a orientované prevažne na poľnohospodárskych výrobcov, s cieľom podporiť štrukturálne zmeny vidieckeho hospodárstva. Používali sa prístupy „zhora nadol“, o ktorých sa rozhodovalo na celoštátnej úrovni. Namiesto toho, aby povzbudzovali miestnych aktérov k aktívnemu prístupu pri zvyšovaní konkurencieschopnosti a zvyšovaní kvality života na vidieku, zvolili pasívny prístup čakania na zásahy zo strany štátu. Zmenu priniesla iniciatíva Európskeho spoločenstva LEADER v roku 1991, ktorá bola súčasťou spoločnej poľnohospodárskej politiky v EÚ. Na Slovensku sa program LEADER začal uplatňovať až v roku 2008, avšak v štátoch EÚ dovtedy prešiel značným vývojom,

konkrétne tromi generáciami: LEADER I (1991-1993), LEADER II (1994-1999) a LEADER+ (2000-2006)(www.enrd.ec.europa.eu, 20.8.2014).

Iniciatíva Leader

Od roku 2007 je prístup Leader integrovaný do celkovej politiky rozvoja vidieka EÚ, takže je súčasťou vnútroštátnych a regionálnych programov všeobecného rozvoja vidieka, ktoré podporuje EÚ spolu s celým radom ďalších osí rozvoja vidieka. Program LEADER predstavuje program mobilizácie endogénneho potenciálu a umožňuje najvhodnejšie koordinovať sociálno-ekonomický rozvoj, podporuje súlad rozhodovania a investovania, zvyšuje administratívne, manažérske a programovacie schopnosti ľudí a pomáha budovať občiansku spoločnosť na vidieku (LEADER Rural Development Programme 2007–2013). Program LEADER podporuje vidiecke oblasti, aby našli nové spôsoby pre rast konkurencieschopnosti a prekonávanie problémy, ktorými sú vidiecke oblasti tradične postihnuté (starnúce obyvateľstvo, nízka úroveň poskytovaných služieb, nedostatok pracovných príležitostí a i.). Program LEADER je charakterizovaný 7 kľúčovými znakmi (www.enrd.ec.europa.eu, 20.8.2014):

1. *Stratégia miestneho rozvoja*: cieľovú oblasť realizácie rozvojovej politiky, deklarovanej v dokumente stratégií miestneho rozvoja predstavujú miestne tradície, identita, zmysel pre spolupatričnosť a spoločné potreby obyvateľov. Na zabezpečenie rozvojových aktivít vyhovujúcich reálnym potrebám vidieckych území je nutné vymedziť región, ktorý musí byť dostatočne spoločensky súdržný a disponovať kritickým objemom ľudských a finančných zdrojov.
2. *Prístup zdola nahor*: účasť miestnych aktérov a verejnosti pri vedení a rozhodovaní o stratégii, výbere priorít a rozvojových aktivít v regióne je nevyhnutná pre pochopenie potrieb miestneho spoločenstva. Participácia sa týka obyvateľstva vo všeobecnosti, ekonomických a záujmových skupín, reprezentatívnych verejných a súkromných inštitúcií.
3. *Verejno-súkromné partnerstvo*: originálnym znakom prístupu LEADER je zakladanie verejno-súkromných partnerstiev, tzv. miestnych akčných skupín (ďalej „MAS“) za účelom stimulovania udržateľného rozvoja. MAS združujú zástupcov a finančné zdroje z verejného, súkromného a občianskeho sektora pre zabezpečenie a realizáciu kolektívnych projektov s cieľom zabezpečenia synergického efektu

a dosiahnutie kritického objemu ľudských a finančných zdrojov potrebných pre zlepšenie konkurencieschopnosti celého regiónu. Prostredníctvom interakcie a dialógu napomáhajú MAS procesu tvorby dôvery medzi regionálnymi aktérmi.

4. *Uľahčovanie inovácie*: komunikačná platforma, ktorej funkciu MAS spĺňa, pomáha adaptovať inovatívne postupy a myšlienky v rôznych oblastiach vidieckej ekonomiky. Produkcia inovácií vo vidieckom území je, v porovnaní s mestskými územiaми, sťažená v dôsledku slabého prepojenia regionálnej ekonomiky s výskumnými a vývojovými centrami. Dôraz je kladený najmä na prenos inovácií a modernizáciu tradičných foriem know-how.
5. *Integrované aviac sektorové akcie*: stratégia miestneho rozvoja musí spĺňať kritérium integrácie niekoľkých sektorov činností. Projekty a aktivity naplánované v stratégii rozvoja by mali byť prepojené a navzájom sa dopĺňať, čím je potenciálne možné dosiahnuť synergetický efekt.
6. *Vytváranie sietí*: siete medzi MAS, vidieckymi regiónmi a subjektmi zainteresovanými na rozvoji vidieka podnecujú výmenu skúseností a dosiahnutých výsledkov v rámci programu LEADER, čo pomáha prekonávať izoláciu, ktorá je limitujúcim faktorom ďalšieho rozvoja periférnych vidieckych regiónov. Za týmto účelom bola na Slovensku vytvorená Národná sieť rozvoja vidieka, ktorej činnosť je zameraná na prípravu a vydávanie publikácií, organizovanie seminárov, zisťovanie trendov rozvoja vo vidieckych oblastiach a na pomoc pri hľadaní potenciálnych partnerov a realizácii partnerskej projektovej spolupráce (www.nsrv.sk, 20.8.2014).
7. *Spolupráca*: zmysel spolupráce je hlbší ako vytvorenie siete MAS. Ide o spoločný postup MAS na konkrétnom projekte programu LEADER s inou skupinou v regióne alebo štáte za účelom dosiahnutia benefitov pre obe strany.

Proces realizácie programu LEADER na miestnej úrovni je podmienený následnými krokmi(www.enrd.ec.europa.eu, 20.8.2014):

1. *Budovanie kapacít* je prvý krok realizácie, ktorý zabezpečuje, že miestni aktéri získavajú nápady na projektové zámery a zručnosti na riadenie projektových činností. Vzdelávanie miestnych aktérov

a spoznávanie spôsobu realizácie programu LEADER je uľahčené pomocou výmeny skúseností, získaných v predchádzajúcich programových obdobiach.

2. *Spájanie miestnych aktérov* zainteresovaných do regionálneho rozvoja vidieckeho územia prostredníctvom rôznych podujatí ako sú semináre, workshopy, veľtrhy či verejné schôdze. V rámci týchto stretnutí prebiehajú diskusie o potrebách a problémoch regiónov a vymieňa sa know-how potrebné na ich efektívne riešenie.
3. *Analýza územia za účelom identifikácie teritoriálneho kapitálu* konkrétneho vidieckeho územia je podstatný krok pre formuláciu špecifických rozvojových stratégií. Rozvojový potenciál regiónu vychádza z preferencie endogénnych charakteristík regiónu, akými sú fyzikogeografické podmienky, demografická a vzdelanostná štruktúra obyvateľstva, štruktúra regionálneho hospodárstva a špecifické prvky kultúry. Takto vytvorená analýza je predpokladom pre identifikáciu možných strednodobých a dlhodobých vízií rozvoja regiónu. Pre zabezpečenie vysokého stupňa konsenzu miestnych obyvateľov s budúcou stratégiou rozvoja územia je potrebné uskutočniť verejnú diskusiu.
4. *Identifikácia existujúcich činností a iniciatív* prostredníctvom vykonania revízie existujúcich opatrení rozvoja vidieckeho územia dopĺňa informácie získané analýzou endogénneho potenciálu a ich syntézou je možné dospieť k rozhodnutiu, či je vhodné na existujúcich iniciatívach budovať ďalší rozvoj alebo je potrebné ich nahradiť novým prístupom.
5. *Vytvorenie verejno-súkromného partnerstva* predstavuje inštitucionalizáciu spolupráce medzi regionálnymi aktérmi verejného, súkromného a občianskeho sektora.
6. *Vypracovanie dokumentu integrovanej stratégie* územného rozvoja, ktorý prezentuje oficiálne sformulovaný prístup k lokálnemu/regiónálnemu rozvoju. Obsahuje stanovenie strategických cieľov, priorít a zoznam konkrétnych aktivít, ktorých realizácia zabezpečí naplnenie deklarováných cieľov. Dokument je nevyhnutným predpokladom pre vypracovanie žiadosti o nenávratný finančný príspevok

štrukturálnych fondov EÚ, alebo iných donorov, určených na naplnenie miestnych stratégií.

Národná sieť slovenských miestnych akčných skupín

V roku 2011 bolo na Ministerstve vnútra SR zaregistrované občianske združenie s názvom Národná sieť slovenských miestnych akčných skupín (ďalej „NSS MAS“), ktorá združuje miestne akčné skupiny, verejno-súkromné partnerstvá pracujúce na princípoch prístupu LEADER a odborníkov pôsobiacich v oblasti regionálneho rozvoja. Účelom tohto združenia je reprezentovať a zastupovať svojich členov na národnej úrovni voči vládnym inštitúciám a na nadnárodnej úrovni voči orgánom Európskej únie zapojených do agendy programu Leader. Cieľ NSS MAS je zlepšenie kvality života na vidieku pomocou trvaloudržateľného integrovaného miestneho rozvoja, zaistenie výmeny know-how medzi členmi organizácie, ako aj spolupráca s organizáciami v krajinách EÚ (www.nssmas.sk, 20.8.2014).

Okrem uvedenej činnosti Národná sieť slovenských MAS zastrešuje aj regionálne značenie a propagáciu regionálnych produktov a služieb. Tieto produkty musia spĺňať 4 zásady: tradičné postupy výroby, využívanie miestnych surovín miestnymi výrobcami, podiel ručnej práce pri spracovaní produktu a jedinečnosť produktu či služby pre daný región (www.nssmas.sk, 20.8.2014). Ako vyplýva z uvedených zásad, cieľom regionálneho značenia produktov a služieb je propagácia regiónu, podpora miestnych výrobcov a poskytovateľov služieb, uchovávanie tradícií a jedinečnosti regiónu. Regionálnu značku môžu získať remeselné a potravinárske výrobky, ubytovacie a stravovacie služby a regionálne podujatia. V súčasnosti sú zavedené tri

Obr. 119. Logá regionálnych značiek produktov
www.nssmas.sk, 20.8.2014

regionálne značky regionálnych produktov, konkrétne Hont, Podpoľanie a Ponitrie (obr. 119).

Mikroregión pod Marhátom je členom NSS MAS, registrovaný je však ako verejno-súkromné partnerstvo bez štatútu MAS. Na juhu územia susedí s MAS Radošinka, ktorá má zaregistrovanú značku regionálnych produktov Ponitrie a združuje miestnych výrobcov. Najväčším prínosom pre podnikateľské subjekty na území Mikroregiónu pod Marhátom by bolo zapojenie sa do tohto partnerského projektu.

3.4.2 Analýza rozvojového potenciálu Mikroregiónu pod Marhátom

3.4.2.1 Vymedzenie a poloha Mikroregiónu pod Marhátom

Mikroregión pod Marhátom sa rozprestiera na Nitrianskej pahorkatine a južnom úpätí Považského Inovca, ktorý tvorí hranicu severozápadnej časti okresu Topoľčany a je súčasťou Nitrianskeho samosprávneho kraja. Zahŕňa obce Ardanovce, Biskupová, Blesovce, Bojná, Hajná Nová Ves, Horné Štitáre, Krtovce, Lipovník, Lužany, Malé Ripňany, Nitrianska Blatnica, Orešany, Radošina, Svrbice, Šalgovce, Urmince, Veľké Dvorany, Veľké Ripňany a Vozokany. Ide o vidiecky región, ktorý plní predovšetkým poľnohospodársku, ekostabilizačnú a obytnú funkciu.

V rámci širších územných väzieb sú najbližšie lokalizované póly rozvoja 3. stupňa okresné mestá Topoľčany a Piešťany (KURS 2011). Ich vzdialenosť od stredu mikroregiónu je približne 17 km. Ďalšie póly rozvoja 3. stupňa predstavujú okresné mestá v blízkom okolí mikroregiónu sú Hlohovec, Partizánske a Bánovce nad Bebravou, všetky v dostupnosti do 30 km. (www.maps.google.sk, 20.8.2014) Na hierarchicky vyššom stupni je krajské mesto a pól rozvoja 2. stupňa Nitra, vzdialená približne 30 km s časovou dostupnosťou 45 minút. (www.telecom.gov.sk, 20.8.2014) Posledným mestom, ktoré svojou silou atraktivity zasahuje na územie mikroregiónu je hlavné mesto Slovenska, Bratislava. Vzdialená je približne 105 km s časovou dostupnosťou

ťou 1 hodina a 15 minút (www.maps.google.sk, 20.8.2014), a to vďaka blízkosti diaľnice D1, na ktorú je možné sa napojiť v Piešťanoch.

3.4.2.2 Endogénny potenciál rozvoja Mikroregiónu pod Marhátom

Pri štúdiu endogénneho potenciálu územia pre rozvoj je podstatné identifikovať prvky fyzickogeografickej a humánogeografickej sféry, ktorých mobilizáciou je možné zvýšiť konkurencieschopnosť a atraktivitu územia ako aj zlepšiť životnú úroveň jeho obyvateľov. Endogénny potenciál regiónu je zároveň limitovaný štruktúrou obyvateľstva či hospodárstva.

Priaznivá veková štruktúra obyvateľstva je dôležitým endogénnym faktorom rozvoja mikroregiónu. Obyvateľstvo v predproduktívnom a produktívnom veku predstavuje potenciál pracovnej sily, ktorú môžu potenciálni investori využiť okamžite, resp. v krátkom časovom horizonte. Zároveň je táto zložka obyvateľstva charakteristická vyššou kúpyschopnosťou, čo sa prejavuje v nárokoch na vybavení obcí službami. Okrem vekovej štruktúry obyvateľstva je pre konkurencieschopnosť dôležitá aj štruktúra obyvateľstva podľa stupňa dosiahnutého vzdelania a odvetvová štruktúra miestneho hospodárstva ako determinujúci faktor pre inovačný proces.

Obyvateľstvo

Obyvateľstvo a jeho štruktúra predstavujú jeden z najdôležitejších endogénnych faktorov rozvoja mikroregiónu. Trend poklesu počtu obyvateľov vo vidieckych regiónoch je typický, najmä ak sa v blízkosti nenachádza väčšie mesto, ktoré by mohlo byť zdrojom imigrantov v rámci procesu suburbanizácie. Takýmto príkladom je aj Mikroregión pod Marhátom, pričom v období rokov 1991-2011 zaznamenal celkový úbytok obyvateľstva (index rastu -1,54 %,-215 obyv., tab. 32).

V poslednom desaťročí môžeme sledovať prirodzený úbytok obyvateľov Mikroregiónu pod Marhátom s výnimkou roku 2009, kedy bol zaznamenaný malý prirodzený prírastok 0,27‰ (tab. 33). Tento stav je zapríčinený migráciou mladých ľudí v reprodukčnom veku mimo územia mikroregiónu a následným starnutím obyvateľstva. Straty obyvateľstva sú mierne kompenzované migračným prírastkom, ktorý naopak s výnimkou roku 2001 (-0,29 ‰, tab. 33), bol vždy kladný. Tento prírastok je však tvorený prevažne obyvateľstvom v poreprodukčnom veku. Výsledný celkový prírastok obyvateľstva dosiahol záporné hodnoty len v rokoch 2001(-2,84‰, tab. 33) a 2003 (-2,27‰,

tab. 33), počas ktorých bol na celom území Slovenska zaznamenaný prirodzený úbytok obyvateľstva. Celkový prírastok obyvateľstva Mikroregiónu pod Marhádom v období 2001 až 2011 dosahuje kladné hodnoty, avšak zatiaľ nekompensuje straty obyvateľstva z obdobia 90-tych rokov 20. storočia.

Tab. 32. Vývoj počtu obyvateľov v obciach mikroregiónu Pod Marhádom v rokoch 1991-2011

Por. číslo	Obec	Rok 1991	Rok 2001	Rok 2011	Index rastu 1991-2011(%)
1.	Ardanovce	252	235	225	-10,71
2.	Biskupová	243	239	223	-8,23
3.	Blesovce	424	376	335	-20,99
4.	Bojná	2055	1966	2010	-2,19
5.	Hajná Nová Ves	379	357	330	-12,93
6.	Horné Štitáre	441	457	487	10,43
7.	Krtovce	327	315	303	-7,34
8.	Lipovník	352	346	325	-7,67
9.	Lužany	203	203	197	-2,96
10.	Malé Ripňany	529	510	553	4,54
11.	Nitrianska Blatnica	1119	1148	1183	5,72
12.	Orešany	343	316	326	-4,96
13.	Radošina	1959	2004	2017	2,96
14.	Svrbice	217	213	209	-3,69
15.	Šalgovce	562	533	502	-10,68
16.	Urmince	1449	1375	1413	-2,48
17.	Veľké Dvorany	683	686	702	2,78
18.	Veľké Ripňany	2105	2115	2084	-1,00
19.	Vozokany	318	324	321	0,94
Spolu		13960	13718	13745	-1,54

Zdroj: ŠÚ SR, www.statistics.sk, [20.8.2014]

Podľa vekovej štruktúry môžeme obyvateľstvo rozdeliť do 3 kategórií (obr. 120), predproduktívne obyvateľstvo zahŕňajúce osoby vo veku 0 až 14 rokov, produktívne obyvateľstvo zahŕňajúce osoby vo veku 15 - 54 rokov (ženy) resp. vo veku 15 - 59 rokov (muži) a poproduktívne obyvateľstvo zahŕňajúce osoby staršie než 55 rokov (ženy), resp. 60 rokov (muži).

Obyvateľstvo mikroregiónu má pomerne vyrovnaný podiel predproduktívneho (14,8%) a poproduktívneho obyvateľstva (14,67%, SODB 2011). Index starnutia obyvateľstva je vypočítaný ako podiel poproduktívneho

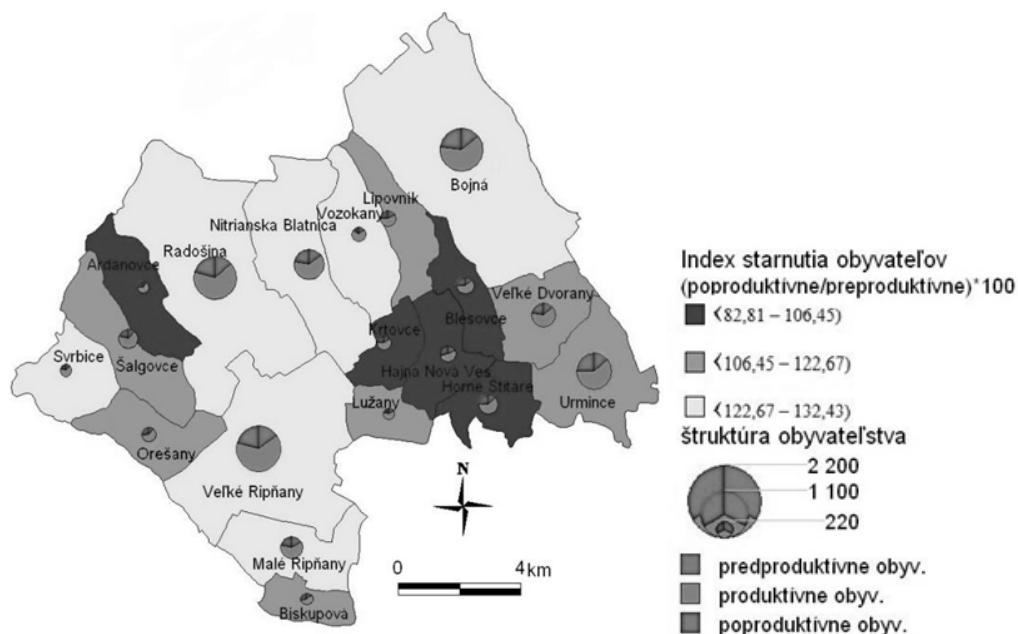
a predproduktívneho obyvateľstva, vyjadrené v percentách je znázornený v mape 1, ktorý je doplnený vekovou štruktúrou vyjadrenou formou kartodiagramu, kde podiely diagramu sú rozdelené na pred-, po- a produktívne obyvateľstvo a veľkosť diagramu závisí od veľkosti populácie danej obce. Na lokálnej úrovni môžeme vidieť, že vo väčšine obcí má prevahu obyvateľstvo v poproduktívnej vekových kategórii. Výnimkou sú obce Bojná, Malé Ripňany, Nitrianska Blatnica, Radošina, Svrstice, Veľké Ripňany a Vozokany, v ktorých index starnutia obyvateľov nedosahuje úroveň 100% (obr. 120). Tieto obce patria do skupiny s väčším počtom obyvateľov, resp. s takými susedia a využívajú väčšiu vybavenosť občianskou a technickou a dopravnou infraštruktúrou. Pre mladé obyvateľstvo v reprodukčnom veku sú tieto obce atraktívne a pokiaľ sa rozhodnú zotrvať na území mikroregiónu, často sa sťahujú práve do nich. Najvyšší index starnutia má obec Blesovce (132,43%), ktorá má v rámci mikroregiónu najhoršiu dopravnú dostupnosť a vybavenosť.

Tab. 33. Pohyb obyvateľstva v Mikroregióne pod Marhátom v rokoch 2001-2011

Rok	Stredný stav obyv.	Prírodný prírastok (-úbytok)	Migračný prírastok (-úbytok)	Celkový prírastok (-úbytok)	Prírodný prírastok (-úbytok)	Migračný prírastok (-úbytok)	Celkový prírastok (-úbytok)
		[abs.]	[abs.]	[abs.]	[‰]	[‰]	[‰]
2001	13718	-35	-4	-39	-2,55	-0,29	-2,84
2002	13711	-27	33	6	-1,97	2,41	0,44
2003	13679	-67	36	-31	-4,90	2,63	-2,27
2004	13705	-8	21	13	-0,58	1,53	0,95
2005	13718	-12	25	13	-0,87	1,82	0,95
2006	13704	-11	1	-10	-0,80	0,07	-0,73
2007	13727	-58	76	18	-4,23	5,54	1,31
2008	13738	-41	67	26	-2,98	4,88	1,89
2009	13753	4	11	15	0,29	0,80	1,09
2010	13748	-24	86	62	-1,74	6,23	4,49
2011	13745	-36	60	24	-2,62	4,37	1,75

Zdroj: ŠÚ SR, *www.statistics.sk*, [20.8.2014]

Popri vekovej štruktúre obyvateľstva je pre potenciálnych investorov a zamestnávateľov dôležitá aj štruktúra obyvateľstva podľa stupňa dosiahnutého vzdelania. Tá však na území mikroregiónu nie je veľmi priaznivá. Najväčšie zastúpenie má obyvateľstvo s učňovským vzdelaním bez maturity

Obr. 120. Veková štruktúra obyvateľstva mikroregiónu Pod Marhátom v roku 2011
 ŠÚ SR 2011

(18,94%) a spolu s obyvateľstvom so stredným odborným vzdelaním bez maturity tvoria 32,17 % podiel obyvateľov (obrázok 121). Vysoký podiel majú obyvatelia so základným vzdelaním (17,54%) a bez vzdelania (14,66 %). Úplné stredné odborné vzdelanie s maturitou dosiahlo 18,7% obyvateľov mikroregiónu. (SODB 2011) Tento nepriaznivý stav výrazne znižuje konkurencieschopnosť regiónu. Endogénny potenciál je obmedzený štrukturálnymi vplyvmi, pokiaľ sa nezlepší vzdelanostná štruktúra obyvateľstva, tak bude

Obr. 121. Štruktúra obyvateľstva obcí Mikroregiónu pod Marhátom podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania v roku 2011
 SODB 2011

problematické zapájanie obyvateľov do inovačného procesu a zvyšovanie podielu pracovných miest s pridanou hodnotou.

Hospodárstvo

Vidiecky Mikroregión pod Marhátom je tradične spájaný s odvetvím poľnohospodárstva, ktorého výsledkom činnosti sú poľnohospodárske produkty. V súčasnosti už subjekty tohto sektora nepatria k najväčším zamestnávateľom, najväčší podiel zamestnaných pracuje v sekundárnom sektore. Nízka vzdelanostná úroveň obyvateľstva, ako aj ďalšie faktory - absencia dopravného ťahu I. triedy resp. vyššej kategórie znižujú konkurencieschopnosť mikroregiónu a majú negatívny vplyv pri rozhodovaní investorov o lokalizácii svojich aktivít. Impulz pre zvýšenie konkurencieschopnosti regionálnych aktérov by preto mal preto vychádzať z endogénnych zdrojov mikroregiónu.

Orná pôda zaberá 61% celkovej rozlohy mikroregiónu (www.katasterportal.sk, 20.8.2014) z čoho najväčšiu rozlohu obhospodaruje 6 poľnohospodárskych družstiev. Poľnohospodárska výroba je orientovaná najmä na pestovanie obilnín, olejnín a krmovín, zo živočíšnej výroby na chov dobytka s hlavnou produkciou surového mlieka, v menšej miere je zastúpená produkcia mäsa. V obci Radošina bola od roku 1948 lokalizovaná šľachtiteľská stanica Výskumného ústavu rastlinnej výroby v Piešťanoch, v súčasnosti na jej činnosť nadviazala súkromná spoločnosť WOOD - Šľachtiteľská stanica Radošina, spol. s r. o. (www.wood.sk, 20.8.2014)

Na južnom úpätí Krahulčích vrchov, v katastroch obcí Radošina, Nitrianska Blatnica, Orešany a Veľké Ripňany sa rozprestierajú vinice. Toto územie tvorí Radošinský rajón, ktorý je súčasťou Nitrianskej vinohradníckej oblasti a tvorí severnú hranicu pestovania viniča. Vinice zaberajú 0,96% poľnohospodárskej plochy (0,78 km²). Tradícia pestovania viniča v tejto lokalite spadá do 15. storočia. K producentom v rámci primárneho sektoru ešte môžeme zaradiť aj včelárov, ktorí sú združení v Slovenskom zväze včelárov, konkrétne v Nitrianskej regionálnej zložke. Na území mikroregiónu sa produkuje najmä repkový, agátový a lipový med.

V nadväznosti na poľnohospodársku produkciu sú na území mikroregiónu lokalizované firmy potravinárskeho priemyslu. Svoj najväčší endogénny potenciál nesú v možnosti spolupráce. Vybudovaním spoločnej regionál-

nej značky potravinárskych produktov by sa firmám otvorila nová možnosť propagácie a reklamy svojich produktov ako aj mikroregiónu ako celku.

Najväčší počet ekonomických subjektov na území Mikroregiónu pod Marhátom sa venuje ťažbe a spracovaniu dreva a výrobe nábytku. (tab. 34) Najväčšou firmou je Krošlák, s. r. o., ktorá sídli v obci Nitrianska Blatnica. Zaoberá sa výrobou kovového a čalúneného nábytku a má pomerne veľký inovačný potenciál. Ako produkt s vyššou pridanou hodnotou firma ponúka nemocničné postele proti preležaninám s masážnym programom. Firma Krošlák, s. r. o. zamestnáva približne 260 ľudí (terénny výskum, 2013) a distribučné vzťahy má rozvinuté najmä v rámci okresu Topoľčany a Piešťany. (www.krosлак.sk, 20.8.2014) V súčinnosti firmy s obecným zastupiteľstvom bol v roku 2008 naprojektovaný priemyselný park s rozlohou 14,7 ha na území obce Nitrianska Blatnica. V súčasnosti sa hľadá investor, ktorý by mal o túto parcelu záujem (PHSR Nitrianska Blatnica, 2007).

Napriek značnému potenciálu vyplývajúcejmu z odvetvovej štruktúry miestnej ekonomiky (tab. 34), nie je badať medzi subjektmi užšiu spoluprácu a využívanie výhod v rámci siete kontaktov. Dôvodom môže byť slabé regionálne povedomie medzi obyvateľmi alebo podnikateľskými subjektmi. Tento trend zatiaľ nezvrátilo ani zaregistrovanie občianskeho združenia Mikroregión pod Marhátom v roku 2004, ktorého účelom bola všestranná podpora rozvoja mikroregiónu a koordinácia aktivít vedúcich k zvýšeniu príťažlivosti územia, rozvoju malého a stredného podnikania, skvalitňovaní životného prostredia či podpore cestovného ruchu.

V roku 2006 bola podaná žiadosť o zaradenie občianskeho združenia Mikroregión pod Marhátom do projektu „Príprava mikroregiónov Nitrianskeho samosprávneho kraja na integrovaný rozvoj vidieka“ na základe prístupu LEADER. Následné rokovania a budovanie verejno-súkromného partnerstva vyústilo do vytvorenia samostatného subjektu s názvom Miestna akčná skupina (ďalej MAS) Mikroregión pod Marhátom v roku 2011. V súčasnosti sú členmi MAS Mikroregión pod Marhátom miestne samosprávy 19 obcí, podnikateľské subjekty, poľnohospodárske družstvá a občianske združenia pôsobiace na sledovanom území zastúpené v pomere: verejný sektor- 52%, podnikatelia- 30% a občianske združenia- 18%. Dôvera medzi aktérmi sa vytvára postupne a to opakovanými úspešnými interakciami, ktoré sú výhodné pre všetky zúčastnené strany. Takýchto akcií však bolo zatiaľ zrealizovaných málo. (www.podmarhatom.webnode.sk, 20.8.2014)

Tab. 34. Podnikateľské subjekty v jednotlivých odvetviach hospodárstva na území Mikroregiónu pod Marhátom

Sektor	Odvetvie hospodárstva	Počet subjektov	Podiel z čoho?(%)
I.	Poľnohospodárstvo, poľovníctvo a súvisiace služby	78	13,43
	Lesníctvo, ťažba dreva a súvisiace služby	20	3,44
II.	Výroba potravín a nápojov	9	1,55
	Výroba textílií	1	0,17
	Výroba odevov, úprava a farbenie kožušín	4	0,69
	Spracovanie dreva, výroba výrobkov z dreva, slamy a podobných materiálov (okrem nábytku)	39	6,71
	Vydavateľstvo a tlač	3	0,52
	Výroba chemikálií a chemických výrobkov	1	0,17
	Výroba tovarov z gumy a plastov	3	0,52
	Výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov	7	1,20
	Výroba kovových konštrukcií a výrobkov (okrem strojov a zariadení)	120	20,65
	Výroba strojov a zariadení	19	3,27
	Výroba elektrických strojov a prístrojov	5	0,86
	Výroba rádiových, televíznych a komunikačných zariadení	2	0,34
	Výroba zdravotníckych, presných a optických prístrojov	5	0,86
	Výroba ostatných dopravných zariadení	1	0,17
	Výroba nábytku	26	4,48
	Recyklovanie	2	0,34
	Stavebníctvo	236	40,62

ORSR, ZRSR

Cestovný ruch

Cestovný ruch je na území Mikroregiónu pod Marhátom stále pomerne málo rozvinutý avšak mikroregión poskytuje veľký potenciál pre tvorbu pracovných miest v rámci budovania a prevádzkovania ubytovacích a stravovacích zariadení a s nimi spojených služieb.

Mikroregión pod Marhátom disponuje vysokým prírodným a kultúrne-historickým potenciálom pre cestovný ruch. Podľa Regionalizácie cestovného ruchu Slovenskej republiky, vytvorenej Ministerstvom hospodárstva SR, Mikroregión pod Marhátom patrí do Hornonitrianskeho regiónu cestovného ruchu (www.telecom.gov.sk, 20.8.2014). Nosnými aktivitami sú pešia turistika, vidiecky turizmus, poznávanie pamiatok, pobyt v lesoch a návšteva

múzeí a prírodných expozícií. V bezprostrednom zázemí mikroregiónu sa nachádzajú známe kúpele medzinárodného významu - Piešťany. Cestovný ruch na území mikroregiónu má krátkodobý, jednodňový charakter a zúčastňujú sa na ňom najmä obyvatelia z mikroregiónu a blízkeho okolia. Turisticky atraktívne sú náučné chodníky v Považskom Inovci, ktoré vedú na najvyšší vrch Marhát (748,2 m n. m.), na ktorom je vybudovaná turistická rozhľadňa. Medzi prírodné zaujímavosti atraktívne pre cestovný ruch môžeme zaradiť jaskyňu Čertova pec nachádzajúcu sa v katastri obce Radošina, v ktorej boli objavené pozostatky jaskynného osídlenia z čias staršej doby kamennej (www.radosina.sk, 20.8.2014). V Pohorí Považský Inovec sa nachádzajú aj poľovné revíry so srnčou a jeleňou zverou.

Medzi najdôležitejšie kultúrno-historické pamiatky patria dve lokality. Jednou je archeologické nálezisko slovanského hradiska na území obce Bojná, známe najmä vďaka nálezom pozlátených plakiet z 9. storočia, ktoré dokladajú kresťanstvo a písmo na území Slovenska pred príchodom Cyrila a Metoda. V Bojnnej existovala približne okolo obdobia rokov v rokoch 800-920 n. l. husto osídlená aglomerácia troch hradísk (www.hradiska.sk, 20.8.2014). Veľké množstvo pozoruhodných nálezov ako sú odlievané zvonky, šperky, kopije, šípy, jazdecké ostrohy či poľnohospodárske a remeselnícke nástroje dokazujú, že sa jednalo o sídlo miestneho kniežacieho rodu (www.hradiska.sk, 20.8.2014). Druhé archeologické nálezisko sa nachádza v katastri obce Nitrianska Blatnica. Našli sa tu pozostatky staroslovanského sídla založeného v 9. storočí na hlavnom horskom priechode medzi Považím a Ponitriím. Z rovnakého obdobia je dochovaná aj Rotunda sv. Juraja, ktorá bola však prestavaná v barokovom slohu. Napriek tomu na základe archeologického prieskumu základov a objavení zamurovaného okna bolo možné určiť, že sa jedná o jednu z najstarších stále stojacich stavieb na Slovensku. Táto lokalita je aj významným regionálnym pútnickým miestom. Svätoturiská púť k Rotunde sv. Juraja má 500 ročnú tradíciu a každú jar sa jej zúčastní približne 5 tisíc pútnikov (www.nitrianskablatnica.sk 20.8.2014)

Agroturizmus na území Mikroregiónu pod Marhátom rozvíja subjekt agroturistiky Ranč pod Babicou, ktorý sa nachádza v blízkosti obce Bojná. Okrem chovu koní a bežných domácich zvierat prevádzkuje aj tzv. mini zoo, v ktorej sú chované exotické druhy zvierat (levy africké, tiger bengálsky, klokany, pštrosy emu, ľavy, makaky a iné). Ranč poskytuje ubytovanie v penzióne, chatách a v kempingu s celkovou kapacitou 120 lôžok (www.babica-bojna.sk, 20.8.2014). Možnosť ubytovania spojenej s degustáciou vína

ponúka penzión prevádzkovaný vinárskou firmou Pivnica Radošina, s. r. o., s lôžkovou kapacitou 24 lôžok (www.pivnicaradosina.sk, 20.8.2014).

V obciach mikroregiónu sa každoročne koná niekoľko lokálnych spoločenských udalostí ako sú stretnutia rodákov, oslavy oslobodenia 2. svetovej vojny, stavenie májov na návsiach alebo jesenné oslavy zberu úrody. Na území Mikroregiónu pod Marhátom je aj tradícia organizovania väčších, regionálnych kultúrno-spoločenských akcií, ktoré sú veľmi atraktívne a navštevované obyvateľmi širšieho okolia. Ako príklad môžeme uviesť :

- Výstava a ochutnávka vín (Bojná),
- Výstava ovocia, zeleniny, kvetov a včelích produktov (Bojná),
- RIPFEST (Veľké Ripňany) – hudobný festival s účasťou viacerých slovenských a českých hudobných skupín a návštevnosťou približne 4000 fanúšikov (www.ripfest.sk, 20.8.2014),
- Memoriál V. Vavrečku (Lužany) – súťaž v hasičskom športe medzi posádkami hasičských zborov okolitých obcí,
- Radošinské Vianoce (Radošina) – každoročná kultúrna udalosť s účasťou cca 1600 návštevníkov, ktorá zabezpečuje blízky kontakt obyvateľov regiónu s divadelným súborom reprezentujúcim miestnu identitu na území Slovenskej a Českej republiky (www.hlavina.sk, 20.8.2014).

V súčasnosti je cestovný ruch pomerne málo rozvinutý, avšak poskytuje vysoký potenciál pre tvorbu pracovných miest v rámci budovania a prevádzkovania ubytovacích a stravovacích zariadení a ostaných služieb.

3.4.2.3 Exogénny rozvoj Mikroregiónu pod Marhátom

Keďže vidiecke mikroregióny vo všeobecnosti bývajú pomerne riedko osídlené a ich ekonomická základňa je tvorená prevažne malými a strednými podnikateľskými subjektmi, je náročné zabezpečiť potrebný objem finančných prostriedkov potrebných pre rozvoj územia. Celkový rozvoj je do veľkej miery závislý od exogénnych finančných zdrojov.

Počas programového obdobia 2007-2013 kohéznej politiky Európskej únie využili niektoré obce Mikroregiónu pod Marhátom možnosť čerpania nenávratného finančného príspevku na realizáciu investičných projektov za účelom zvýšenia kvality života v obciach. Sú to obce mikroregionálneho významu, najčastejšie bývalé strediskové obce s funkčnou občianskou infraštruktúrou, označené ako kohézne póly rastu, ktoré sú oprávnené čerpať finančnú pomoc z Európskeho fondu regionálneho rozvoja. Do tejto skupiny

patria obce Bojná, Radošina, Nitrianska Blatnica, Šalgovce, Urmince a Veľké Ripňany. Ostatné obce predstavujú územie mimo pólov rastu a sú oprávnené čerpať finančné prostriedky z Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka, čo je však v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky a nie regionálnej politiky.

Tab. 35. Prehľad územnej lokalizácie projektov, ktoré čerpali finančnú podporu z prostriedkov štrukturálnych fondov v programovom období 2007-2013

Obec	Názov projektu	Dotácia (€)
Bojná	Stavebné úpravy a modernizácia ZŠ Bojná	1 044 404,54
Nitrianska Blatnica	Stavebné úpravy obecnej hasičskej zbrojnice	256 270,47
	Rekonštrukcia parku v Nitrianskej Blatnici	548 727,26
	Modernizácia a rekonštrukcia verejného osvetlenia v obci	249 244,40
Veľké Ripňany	Rekonštrukcia, modernizácia a zateplenie objektov základnej školy s materskou školou	701 877,76
	Revitalizácia centrálnej zóny obce	180 411,26
Urmince	Rekonštrukcia a modernizácia základnej a materskej školy	375 000,00
	Renovácia verejných priestranstiev obce	500 000,00
Radošina	Modernizácia a revitalizácia centra obce	560 000,00

PHSR obcí, [20.8.2014]

Iniciatíva Európskeho spoločenstva LEADER predstavuje finančný nástroj mobilizácie a realizácie rozvoja v miestnych vidieckych spoločenstvách. V roku 2012 bola predložená na Úrad Nitrianskeho samosprávneho kraja žiadosť o dotáciu na podporu implementácie Integrovannej stratégie miestneho rozvoja v celkovej sume 17 391 €. Na základe výzvy miestnej akčnej skupiny Mikroregión pod Marhádom bolo predložených 7 žiadostí o NFP v Strategickej prioritě 1: obnova a rozvoj obcí, opatrenie 1.1.1 obnova obcí. Všetkých 7 projektov bolo zrealizovaných a ukončených.

Naplnenie cieľov vytýčených v Integrovannej stratégii miestneho rozvoja MAS Mikroregión pod Marhádom (tab. 37) bude dlhodobý a pomerne nákladný proces. Ani najlepší manažment nedokáže zabezpečiť všetky zdroje potrebné na hospodárske a sociálno-kultúrne zatraktívnenie územia z endogénnych zdrojov. Využitie všetkých dostupných zdrojov je teda jedným z hlavných princípov integrovanej stratégie. Jednotlivé špecifické ciele sa budú naplňovať realizáciou projektov, pre ktoré budú priebežne vyhľadávané zdroje podľa aktuálnych možností. Využívané teda budú zdroje zo štrukturálnych fondov, cezhraničných programov, granty jednotlivých rezortných

ministerstiev, nadačné granty, štátne dotácie, rozpočtové zdroje samospráv aj súkromné zdroje podnikateľských subjektov či neziskových organizácií.

V súčasnom období implementácie Programu rozvoja vidieka 2012 - 2017 sa MAS Mikroregión pod Marhátom môže uchádzať o dotáciu z rozpočtu Nitrianskeho samosprávneho kraja v súlade s podmienkami Všeobecne záväzného nariadenia NSK č. 4/2009 a 7/2011, podľa ktorého môže v prípade schválenia získať 31 000 € ročne na implementáciu vybraných opatrení stratégie. (www.unsk.sk, 20.8.2014)

Tab. 36. Prehľad realizovaných projektov v rámci implementácie ISRU Mikroregión pod Marhátom spolufinancovaných Nitrianskym samosprávnym krajom

Obec	Názov projektu	Dotácia (€)
Hajná Nová Ves	Rekonštrukcia domu smútku v obci	2220,00
Horné Štitáre	Rekonštrukcia symbolu obce a jeho okolia	2750,00
Lipovník	Rekonštrukcia a modernizácia miestneho pohrebiska a pietneho miesta	2220,00
Lužany	Rekonštrukcia oddychovo-športovej časti obce	2750,00
Orešany	Modernizácia autobusových zastávok v obci	2750,00
Šalgovce	Modernizácia miestneho chodníka	2750,00
Veľké Ripňany	Revitalizácia detského ihriska materskej školy	2750,00

www.podmarhatom.webnode.sk, [20.8.2014]

Tab. 37. Prehľad strategických priorít a opatrení definovaných v ISRU MAS Mikroregión pod Marhátom

Strategická priorita 1 Obnova a rozvoj obcí	
Špecifický cieľ 1.1	Zlepšiť vybavenosť, základné služby a vzhľad obcí
Opatrenie 1.1.1	Základné služby pre vidiecke obyvateľstvo
Opatrenie 1.1.2	Regenerácia sídiel
Špecifický cieľ 1.2	Dobudovať infraštruktúru v mikroregióne
Opatrenie 1.2.1	Budovanie a rekonštrukcia technickej a sociálnej infraštruktúry
Opatrenie 1.2.2	Dobudovanie environmentálnej infraštruktúry
Strategická priorita 2 Cestovný ruch	
Špecifický cieľ 2.1	Podporovať destinačný manažment a marketing

(pokračovanie tab. 37)

Opatrenie 2.1.1	Rozvoj a propagácia regiónu ako jednej destinácie cestovného ruchu
Opatrenie 2.1.2	Manažment a ochrana prírodných a kultúrno-historických lokalít
Špecifický cieľ 2.2	Podporovať činnosti v oblasti vidieckeho cestovného ruchu
Opatrenie 2.2.1	Budovanie a rekonštrukcia infraštruktúry v oblasti cestovného ruchu
Opatrenie 2.2.2	Podpora vidieckeho cestovného ruchu
Strategická priorita 3 Ekonomika a prosperita	
Špecifický cieľ 3.1	Podporovať miestne podnikanie
Opatrenie 3.1.1	Podpora spoločných služieb pre podnikateľov
Opatrenie 3.1.2	Podpora modernizácie a vytváranie fariem
Špecifický cieľ 3.2	Vytvoriť podmienky pre pracovné príležitosti
Opatrenie 3.2.1	Vytváranie podmienok pre začínajúcich podnikateľov
Opatrenie 3.2.2	Rekvalifikácia zameraná na adaptabilitu pracovnej sily
Strategická priorita 4 Občianska spoločnosť	
Špecifický cieľ 4.1	Zvýšiť vzdelanostnú úroveň obyvateľstva
Opatrenie 4.1.1	Podpora odborného vzdelávania a informovania
Opatrenie 4.1.2	Zavedenie regionálnej výchovy v školách
Špecifický cieľ 4.2	Stimulovať participáciu obyvateľov na verejnom živote
Opatrenie 4.2.1	Podpora činnosti záujmových spolkov, organizácií a občianskych združení
Strategická priorita 5 Partnerstvá a spolupráca	
Špecifický cieľ 5.1	Zlepšiť koordináciu a komunikáciu medzi subjektmi mikroregiónu
Opatrenie 5.1.1	Chod miestnej akčnej skupiny
Špecifický cieľ 5.2	Posilniť národnú a medzinárodnú spoluprácu
Opatrenie 5.2.1	Vykonávanie projektov spolupráce

Integrovaná stratégia rozvoja územia MAS Mikroregión pod Marhátom, 2012

V súčasnom období implementácie Programu rozvoja vidieka 2012 - 2017 sa MAS Mikroregión pod Marhátom môže uchádzať o dotáciu z rozpočtu Nitrianskeho samosprávneho kraja v súlade s podmienkami Všeobecne záväzného nariadenia NSK č. 4/2009 a 7/2011, podľa ktorého môže v prípade schválenia získať 31 000 € ročne na implementáciu vybraných opatrení stratégie. (www.unsk.sk, 20.8.2014)

Tab. 38. Finančný plán a počet projektov, ktoré sú naplánované na realizáciu do roku 2017

Opatrenie	Rozsah podpory pre projekt (€)	Predpokladaný počet projektov	Verejné zdroje		Celkový rozpočet (€)
			Program rozvoja vidieka (€)	Vlastné zdroje, zdroje NSK, eurofondy a iné (€)	
1.1.1 Základné služby pre ekonomiku a vidiecke obyvateľstvo	3000-100 000	8	760 000	30 000	790 000
1.2.1 Budovanie a rekonštrukcia technickej a sociálnej infraštruktúry	3000-100 000	11	1 060 000	40 000	1 100 000
1.2.2 Dobudovanie environmentálnej infraštruktúry	3000-100 000	2	200 000	20 000	220 000
2.1.1 Rozvoj a propagácia regiónu ako jednej destinácie cestovného ruchu	1000-20 000	3	60 000	0	60 000
2.2.2 Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu	2000-100 000	6	300 000	300 000	600 000
4.1.1 Podpora odborného vzdelávania a informovania	1500-20 000	2	40 000	0	40 000
5.1.1 Chod Miestnej akčnej skupiny	425 000	1	410 000	15 000	425 000
5.2.1 Vykonávanie projektov spolupráce	66 000	1	36 000	30 000	66 000

Poznámka: NSK – Nitriansky samosprávny kraj

Integrovaná stratégia rozvoja územia MAS Mikroregión pod Marhátom, 2012

V Integrovanej stratégii rozvoja územia Mikroregiónu pod Marhátom je deklarované, že najviac projektov sa bude realizovať v rámci opatrenia „Budovanie a rekonštrukcia technickej a sociálnej infraštruktúry“, ktoré má alokovanú aj najväčšiu finančnú čiastku. Druhým opatrením, ktorým sa MAS Mikroregión pod Marhátom zaviazal intenzívne zaoberať je opatrenie 1.1.1 Základné služby pre ekonomiku a vidiecke obyvateľstvo. Obe tieto opatrenia budú mať výrazný vplyv na skvalitnenie života na území mikroregiónu

a zároveň jeho zatraktívnenie pre podnikateľské subjekty. Opatrenie 2.2.2 Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu má alokovanú čiastku 600 000 €, pričom miera spolufinancovania členov Mikroregiónu pod Marhátom je 50%. V súčinnosti s doplňujúcim opatrením 2.1.1 Rozvoj a propagácia regiónu ako jednej destinácie cestovného ruchu predstavujú intenzívnu snahu mikroregiónu transformovať svoj charakter zo sídelno-poľnohospodárskej oblasti a zviditeľniť sa ako lokalita vhodná pre cestovný ruch.

3.4.3 Záver

Absencia trhovej ekonomiky a centrálné plánovanie lokalizácie výrobných aktivít pred rokom 1989 deformovali schopnosť regiónov manažovať vlastné územie. Zmena nastala po roku 2004, kedy sa Slovensko stalo členom Európskej únie a národná regionálna politika sa harmonizovala s európskou, čím sa vytvorila možnosť čerpania európskych finančných prostriedkov. Zároveň sa šírilo know-how a získavali skúsenosti s realizáciou rozvojových projektov, čo má až do súčasnosti za následok stále rastúci počet rozvojových aktivít na území Slovenska. Okrem pomoci zvonka je však nutné učiť samosprávy, ako mobilizovať endogénny rozvojový potenciál regiónov. Zapájanie verejnosti aj súkromného sektora do procesov plánovania zabezpečuje spoľahlivú identifikáciu problémov aj širokú platformu potrebnú pri hľadaní stratégie riešenia regionálnych disparít. Pomerne značná pasivita občanov k otázkam lokálneho a regionálneho rozvoja či slabé väzby medzi súkromným a verejným sektorom sú všeobecne problém, ktorý je možné prekonať pozitívnou propagáciou verejno-súkromného partnerstva a hlavne realizovaním úspešných projektov.

V príspevku bolo poukázané na činnosť Miestnej akčnej skupiny Mikroregión pod Marhátom, ktorá bola založená na podnet európskej iniciatívy LEADER. Ide o partnerstvo, ktoré má vytvorené všetky riadiace aj kontrolné orgány a jeho súčasťou sú subjekty súkromného verejného aj občianskeho sektora. Za účasti všetkých troch zložiek bola vytvorená integrovaná stratégia rozvoja územia s definovanými cieľmi a opatreniami ako aj finančným plánom do roku 2017. Mikroregión pod Marhátom má prírodný a kultúrny potenciál pre rozvoj, potrebný je však premyslený manažment a vytváranie inštitúcií, ktoré dávajú predpoklad zvyšovania atraktivity a konkurencieschopnosti územia a skvalitňovania života na vidieku v strednodobom a dlhodobom horizonte.

Na základe predpokladov, môžeme zhodnotiť, že Mikroregión pod Marhátom má vhodnú odvetvovú štruktúru hospodárstva. Naplnenie ďalších

dvoch predpokladov pre rozvoj je však problematickejšie. Výskumná infraštruktúra je v regióne značne poddimenzovaná, tvorí ju iba šľachtiteľská stanica lokalizovaná v obci Radošina. Inovačný potenciál je možné rozvinúť spoluprácou podnikateľských subjektov a zdieľaním know-how prostredníctvom workshopov a výstav. Spoluprácu podnikateľských subjektov by uľahčilo silné kultúrne prostredie a dôvera medzi jednotlivými aktérmi. Veľkým prínosom pre posilnenie kultúrneho prostredia bolo vytvorenie miestnej akčnej skupiny, ktorá má funkciu komunikačnej platformy medzi súkromnou, verejnou a občianskou sférou, čím sa podporuje proces identifikácie aktérov s regiónom, tvorba inštitúcií v zmysle vzťahov medzi aktérmi. Dlhodobým problémom však je vzdelanostná úroveň obyvateľov a ich schopnosť podieľať sa na inovačnom procese v regióne.

Okrem vnútroregionálnych väzieb si Mikroregión pod Marhádom nesie potenciál aj v možnosti spolupráce a vymieňaní si skúseností s inými miestnymi akčnými skupinami na SR resp. v EÚ. Mikroregión pod Marhádom na juhu susedí s územím MAS Radošinka, ktorá je zapojená do projektu regionálneho značenia produktov so značkou „regionálny produkt Ponitrie“. Táto aktivita je kľúčová, keďže má potenciál zatraktívniť celý mikroregión oveľa efektívnejšie než čiastkové projekty samostatných regionálnych aktérov.

Činnosť MAS Mikroregión pod Marhádom by sa mala zamerať najmä na posilnenie regionálneho povedomia, čím by sa preklenula pasivita miestnych obyvateľov pri participácii na rozvojových projektoch. Vhodnou propagáciou turistických atraktivít mikroregiónu je možné zintenzívniť návštevnosť územia, napríklad v spolupráci s väčšími a podstatne navštevovanejšími mestami v zázemí, akými sú Piešťany a Nitra. K zatraktívneniu územia môže prispieť aj rekonštrukcia verejných priestorov a dobudovanie infraštruktúry pre cestovný ruch, ako sú parkoviská, turistické a náučné chodníky, cyklotrasy, ale aj stravovacia a ubytovacie zariadenia. Predpokladaným dôsledkom tohto procesu je zvýšenie konkurencieschopnosti mikroregiónu tvorbou nových pracovných miest, vyššia životná úroveň obyvateľstva a zachovanie a skvalitnenie životného prostredia.

Podakovanie

Vydanie tejto kapitoly bolo finančne podporené grantom VEGA č. 1/1143/12 s názvom „Regióny: vývoj, transformácia a regionálna diferenciácia“.